

สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะ

โดย เหตุที่สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาอุตสาหกรรมและการขยายตัวทางด้านบริการทำให้ เศรษฐกิจของครอบครัวและวิถีชีวิตของผู้หญิงในครอบครัว เปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้านรวมถึงการทำงานในบ้านที่ยังคงถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญอยู่ การเข้าร่วมแรงงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงมีความแตกต่างกันไปตามสภาพความเป็นเมือง ความเป็นชนบท สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านมรดกศิลปวัฒนธรรมควบคู่กับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านเมืองเก่า คือการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมตามแผนซึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ เป็นไปตามความต้องการของผู้กระทำการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาสภาพการใช้แรงงานสตรี เชิง เศรษฐกิจของครอบครัวในชุมชนบ้านเมืองเก่า สาเหตุที่ผลักดันให้ผู้หญิงของครอบครัว เข้าร่วมใช้แรงงานฯ รวมถึงสภาพการใช้แรงงานของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลังการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน ผลของการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อมทางกายภาพในปัจจุบัน

โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ทำการบูรณะ โบราณสถานในชุมชนบ้านเมืองเก่าให้มั่นคงถาวรรวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อให้เกิดความเด่นเป็นสง่าแก่โบราณสถาน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้กลมกลืนกัน การจัดระเบียบผังของชุมชนโดยได้ย้ายชุมชนบางส่วนออกไปจากเขตโบราณสถานและจัด

ที่อยู่ใหม่ทำให้ชุมชนบ้านเมืองเก่ามีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม อีกทั้งพื้นที่ระหว่างบ้านที่อยู่อาศัยที่โครงการฯ จัดสรรไว้ที่โครงการฯ ยังได้ทำการปลูกสวนประวัติศาสตร์ตามคำจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอีกด้วย มีการขุดลอกคูคลองบ่อน้ำ การให้บริการทางด้านสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการโดยการตัดถนนภายในชุมชนเป็นถนนที่ให้เป็นเส้นทางติดต่อภายในชุมชน รวมถึงการตัดถนนเข้าไปยังโบราณสถานต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวไว้บริการ

จากการดำเนินงานของโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ฯ สุโขทัยทำให้ชุมชนบ้านเมืองเก่า นอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินแล้วยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และทรงคุณค่าทางศิลปจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในอุทยานฯ ด้วย อีกทั้งโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ยังได้ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน นั่นคือ โอกาสของการมีงานทำซึ่งนับเป็นผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การเกิดอาชีพใหม่ที่เกิดมาจากการมีโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ฯ เกิดขึ้นได้แก่อาชีพรับจ้างทำงานให้อุทยานประวัติศาสตร์ อาชีพค้าขาย อาชีพบริการนักท่องเที่ยว เช่น อาชีพให้เช่ารถจักรยาน การขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง การพานักท่องเที่ยวชมโบราณสถานให้เข้าบ้านพักแรม เป็นต้น

สภาพการใช้แรงงานผู้หญิง

จากการศึกษาพบว่าผู้หญิงที่ใช้แรงงานเชิงเศรษฐกิจในบ้านเมืองเก่าส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานภาคบังคับที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจบการศึกษาในระดับนี้ บุคคลที่จบการศึกษาในระดับภาคบังคับนี้โดยเฉพาะในชนบทที่จะก้าวเข้าสู่ภาคแรงงาน โอกาสที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาต่อนั้นเกิดขึ้นได้น้อยมากโดยเฉพาะ เด็กผู้หญิงซึ่งนับว่าเป็นเรื่องปกติในสังคมชนบทของไทย เมื่อคำนึงถึงว่า เด็กผู้หญิงหรือผู้หญิงจะถูกใช้แรงงานบ้านและงานในไร่นา ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากผู้หญิงที่ใช้แรงงานฯ ในบ้าน

เมืองเก่าที่ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัย เกิดจากการเก็บข้อมูลก็คือจะไม่พบหรือพบจำนวนน้อยมากสำหรับที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ออกมาใช้แรงงานเชิงเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน ตำบลนอกแล้ว เบื้องต้นที่ได้รับก็คือ พวกเขาไปใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่กรุงเทพฯ ซึ่งการเคลื่อนย้ายแรงงานดังกล่าวกลายเป็นค่านิยมที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านมาเป็นเวลานาน ค่านิยมนี้ได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย ทุกบ้านที่มีลูกสาวหรือลูกชายได้เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ จะเป็นความภาคภูมิใจของผู้เป็นพ่อแม่ที่จะบอกกล่าวแก่ผู้อื่น ทางด้านจำนวนสมาชิกภายในครอบครัวนั้นผู้หญิงที่ใช้แรงงานจะอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จากกรณีศึกษานี้มีสูงสุดถึง 6 คน จำนวนสมาชิกจึงเป็นปัจจัยที่กำหนด หรือบอกไม่ได้ว่าจะ เป็นแรงส่งเสริมให้ผู้หญิงออกมาใช้แรงงานฯ แต่ก็ต้องยอมรับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าจะส่งเสริมให้ผู้หญิงออกมาใช้แรงงานฯ เนื่องจากต้องการได้เพิ่มเพื่อเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ครอบครัว และจากการศึกษาที่พบสิ่งที่น่าสนใจอีกสิ่งหนึ่งคือจะเห็นได้ว่าผู้หญิงที่ใช้แรงงานฯ ในหมู่บ้านมีอำนาจทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวโดยอาชีพที่พวกเขาใช้แรงงานฯ นี้ได้กลายเป็นอาชีพหลักที่นำรายได้ส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดมาใช้ในครอบครัว ซึ่งสิ่งนี้ได้ส่งผลที่สำคัญต่อบทบาทและการตัดสินใจภายในครอบครัวของผู้หญิงจากการที่ผู้หญิงมีอำนาจในทางเศรษฐกิจในบ้าน แนวโน้มของการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ภายในบ้านรวมถึงบทบาทในสังคมจึงตกอยู่กับพวกเขาเป็นส่วนใหญ่ ทางด้านผลตอบแทนที่ผู้หญิงได้รับจากการใช้แรงงานฯ จะอยู่ในรูปของเงินตราทั้งหมดยกเว้นพวกที่เป็นลูกจ้างราชการทำงานในอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งจะได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ตามระบบราชการเช่นค่าแรงพิเศษในวันหยุดราชการ การเบิกค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ควบคู่ไปกับเงินเดือนที่รับ และจากการศึกษาช่วงเวลาในการทำงานแต่ละวันนั้นพบว่าผู้หญิงใช้เวลาในแต่ละวันไปกับการใช้แรงงานเชิงเศรษฐกิจส่วนหนึ่งในเวลาที่กำหนดได้แน่นอน แต่สำหรับงานบ้านกลับเป็นงานที่ผู้หญิงกำหนดเวลาในการทำที่แน่นอนลงไปไม่ได้เนื่องจากงานบ้านเป็นงานที่ไม่มีเวลาสิ้นสุดนั่นเอง และเป็นที่ทราบกันดีสำหรับสภาพของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนสาเหตุของการออกมาใช้แรงงานฯ ของผู้หญิงจึงขึ้นอยู่กับเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ความต้องการมีรายได้เพิ่มเข้าสู่ครอบครัวที่มากขึ้น รวมทั้งเหตุผลที่ผู้หญิงที่ใช้แรงงานฯ จำนวนหนึ่งได้เปลี่ยนแปลง

ลักษณะการประกอบอาชีพของตนเองจากเดิมที่ทำนา หรือรับจ้างทั่วไปมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งได้แก่ลูกจ้างของโครงการฯ ค่าขายขายของที่ระลึก ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างและจักรยานให้เช่า เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยก่อให้เกิดผลกระทบต่อรายได้หลักของครอบครัว เนื่องจากการเปลี่ยนอาชีพของผู้หญิงที่ใช้แรงงานฯ ส่วนหนึ่งรวมถึงรายได้ที่ได้รับจากการใช้แรงงานฯ ของผู้หญิงที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแม้ว่าการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ จะไม่ทำให้มีรายได้แตกต่างจากอาชีพเกษตรกรรมมากนัก แต่การมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ เกิดขึ้นก็จะช่วยแก้ปัญหาการว่างงานสำหรับผู้ที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตรหรือครอบครัวที่มีที่ดินทำการเกษตรน้อยไม่เพียงพอแก่การทำมาหากิน และการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ก็สามารถทำให้ผู้หญิงซึ่งเป็นสมาชิกภายในครอบครัวมีอิสระในการประกอบอาชีพ และมีอิสระในการเก็บรายได้จากการประกอบอาชีพได้มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งจะมีผลต่อบทบาทในด้านอื่น ๆ ต่อไป เช่น บทบาทในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ บทบาทในการให้ความร่วมมือต่อชุมชน เป็นต้น

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเข้าร่วมแรงงานของผู้หญิง

ในด้านของการใช้แรงงานฯ นอกบ้านหรือการมีส่วนร่วมแรงงานของผู้หญิงในเชิงเศรษฐกิจนั้น จากสภาพความเป็นจริงในสังคมสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีการแข่งขันทางด้านบริการและอิทธิพลแห่งค่านิยมของสังคมในเรื่องการบริโภค ผู้หญิงจำนวนมากต้องทำงานให้กับครอบครัวและใช้แรงงานอยู่ในโรงงาน ในร้านค้าหรือในบ้านของนายจ้าง มีความแตกต่างที่ค่อนข้างชัดเจนระหว่างการใช้แรงงานอยู่ในโรงงาน ในร้านค้าหรือในบ้านของนายจ้าง มีความแตกต่างที่ค่อนข้างชัดเจนระหว่างการใช้แรงงานในบ้านและนอกบ้าน งานในบ้านจะเป็นงานประจำที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายเสียส่วนใหญ่ แต่งานนอกบ้านเป็นงานที่ต้องใช้ความรับผิดชอบเพื่อแลกหรือให้ได้มาซึ่งความพอใจของนายจ้างอันมาถึงความมั่นคงในการมีงานทำและ

รายได้จึงเป็นงานที่ก่อให้เกิดความเครียดทางร่างกายและจิตใจและโดยเฉพาะงานของผู้หญิงลักษณะที่กล่าวมาข้างบนเช่นงานในโรงงาน ในบ้านนั้นเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดพัฒนาการอย่างสร้างสรรค์ต่อสังคมและจิตใจของผู้หญิงเลย ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงภาวะความล้มเหลวของระบบคุ้มครองแรงงานผู้หญิง

ปัญหาที่มีการกล่าวถึงอยู่เสมอเมื่อมีการพูดถึงการมีส่วนร่วมในแรงงานของผู้หญิง ก็คือ การได้รับค่าแรงต่ำกว่าผู้ชายแม้จะทำงานประเภทเดียวกันก็ตาม รวมถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง เนื่องจากตามกฎหมายการคุ้มครองแรงงานของไทยนั้นจะคุ้มครองแรงงานผู้หญิงที่ถูกจ้างอยู่ในสถานที่ประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตเท่านั้น แต่ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงการทำงานตามบ้านซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างของงานรับใช้ตามบ้านนั้น เป็นความสัมพันธ์บนพื้นฐานของการแสวงหากำไรสูงสุดและเป็นการให้อภิสิทธิ์แก่นายจ้างที่จะเอารัดเอาเปรียบลูกจ้าง ได้ตามอำเภอใจ เงื่อนไขการจ้างและสวัสดิการต่าง ๆ ล้วนขึ้นอยู่กับนายจ้างทั้งสิ้น กฎหมายไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ แรงงานผู้หญิงจึงต้องอยู่ในสภาพจำทนต่อการแบกรับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามลำพัง การต่อสู้เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมจากสังคมที่ได้เกิดขึ้นและจะยังคงมีอยู่อีกยาวนานเท่าใดขึ้นอยู่กับพลังในการต่อสู้ของผู้หญิงที่ใช้แรงงานเหล่านั้นนั่นเอง

ประเด็นปัญหาที่มักจะพบในการใช้แรงงานผู้หญิงในชนบทในอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ผู้หญิงในชนบทต้องทำงานหนัก เคียงบ่า เคียงไหล่กับผู้ชาย ดังจะเห็นได้จากชั่วโมงการทำงานที่รวมทั้งงานในไร่นาและงานบ้าน มีชั่วโมงการทำงานรวมกันแล้วสูงกว่าของผู้ชาย แต่งานที่ผู้หญิงเหล่านั้นทำกลับได้รับการยอมรับว่าเป็นเพียงแรงงานแฝงเท่านั้น แม้ว่าผู้หญิงจะได้ทำงานหนักเพื่อครอบครัวมากเพียงใดก็ตาม งานที่ผู้หญิงทำกลับถูกมองจากสังคมว่าไม่ได้เป็นงาน เนื่องจากสังคมตีความคำว่า "งาน" ว่าจะต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลผลิต (productivity) ในเมื่อการใช้แรงงานของผู้หญิงที่ทำงานบ้านถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่ไม่มีผลผลิต เพราะไม่ได้เห็นผลผลิตเป็นชิ้นเป็นอันจึงไม่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด สังคมจึงไม่ได้ยกย่องงานบ้านว่าเป็นงาน และซ้ำสังคมยังตีตราแม่บ้านที่ทำแต่

งานบ้านอย่างเดียวไม่ทำงานนอกบ้านว่าเป็นผู้ที่ไม่ทำงาน ต่างจากผู้ชายซึ่งออกไปทำงานนอกบ้านและได้รับเงินเดือน ค่าจ้างจากการทำงานของตน จึงมีการกำหนดโดยสังคมอีกเช่นกันว่าผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัว ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วแรงงานของผู้ชายที่สังคมยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ นั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีแรงงานของผู้หญิงสนับสนุนอยู่ และการที่ผู้ชายจะออกไปทำงานนอกบ้านได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการผลิตโดยใช้แรงงานของผู้หญิงภายในบ้านเป็นพื้นฐาน ดังนั้นการพิจารณาปัญหาการแบ่งงานกันทำตามเพศเฉพาะในแง่มุมมอง เศรษฐกิจอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ อาจจะยังต้องพิจารณาการกำหนดความเป็นหญิง ความเป็นชายทางสังคมด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความเป็นหญิง ความเป็นชายไม่ใช่สภาพทางจิตใจหรือทางรูปธรรมหรือบทบาททางเพศที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขกันได้ง่าย ๆ อาจจะต้องศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเพื่อจะได้หาทางแก้ไขระบบการแบ่งงานกันทำตามเพศทั้งในบ้านและนอกบ้านต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้พบว่า โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายแก่ชุมชน ทั้งภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทั่วไป รวมถึงการก่อให้เกิดอาชีพใหม่ที่เป็นอาชีพ

1. รัฐบาลควรสนับสนุนให้เกิดความคงอยู่และขยายตัวของ การประกอบอาชีพใหม่ เช่น อาชีพบริการนักท่องเที่ยว การขายของที่ระลึก เป็นต้น
2. ควรมีการจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานฝึกอบรมงานพื้นฐานทางด้านหัตถกรรมให้แก่คนในชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนางานหัตถกรรมของหมู่บ้าน รวมถึงจัดทำเป็นของที่ระลึกเพื่อขายเป็นการพาณิชย์ เป็นการนำรายได้สู่ชุมชน
3. ควรมีการศึกษาสภาพการใช้แรงงานเชิงเศรษฐกิจของผู้ชายในหมู่บ้าน เพื่อเปรียบเทียบกับสภาพการใช้แรงงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง

4. ควรสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยานในช่วงที่ว่างงานหรือในกรณีที่แรงงานในการ ประกอบอาชีพเหลือเพื่อ เช่นสนับสนุนให้สมาชิกเหล่านี้ทำประดิษฐกรรมพื้นบ้าน เป็นสินค้าที่ระลึกไว้ขายนักท่องเที่ยว

5. ควรสนับสนุนอาชีพเกษตรกรรมควบคู่กับอาชีพที่เกี่ยวข้องกับอุทยาน โดยการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย